

N. Golovko, Ph. D., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INDEPENDENT WORK AS A PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION

One of the main objectives of the educational process at Institutions of Higher learning is to teach students to work independently and do their tasks. The main objective of higher education is to form professional creative person, capable of self-development, self-education, innovation, so there is a need to strengthen the role of independent work of students, which facilitate formation of the student capacity for self-development and creative application of knowledge, ways of adapting to the professional activity today. Independent work is built taking into account the curriculum and training programs for the study of certain subjects, and interests of the student and required knowledge. Independent work mostly serves almost the only way to independent education of students in acquiring knowledge. Autonomy in acquiring the knowledge evident only through its own activities, with the advent of domestic demand in knowledge, cognitive interest, enthusiasm. In this sense, it is impossible to learn independently. Such independence can only be in the form of education and training.

Organization of independent work of students on the basis of the conceptual approach provides opportunities for personal involvement of students to master the professional activity and forms professionally important qualities: responsibility, creativity, information culture, the capacity for self-education. Its performance is provided by a combination of different forms of educational activities in terms of developing the educational environment of higher education.

Keywords: independent work, part of the learning process, higher school, forming a creative personality.

Н. Головко, канд. пед. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА У ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

В статье рассматриваются особенности самостоятельной работы как составляющей учебного процесса в высшей школе. Усиление роли самостоятельной работы студентов принципиально меняет организацию учебно-воспитательного процесса в вузе. Это дает возможность формировать у студента способности к саморазвитию, творческому применению полученных знаний, способов адаптации к профессиональной деятельности на современном этапе. Цель самостоятельной работы – расширить и углубить знания, умения, полученные во время лекции, семинаров, предупредить их забывания, развивать индивидуальную предрасположенность, одаренность и способности студента

Ключевые слова: самостоятельная работа, составляющая учебного процесса, высшая школа, формирование творческой личности.

Відомості про автора

Головко Наталія Іванівна – Україна, м. Київ, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Контактна інформація: +38044 521 35 13; Golovkonata@ukr.net

Головко Наталия Ивановна – Украина, г. Киев, кандидат педагогических наук, доцент доцент кафедры педагогики Киевского национального университета имени Тараса Шевченка

Контактная информация: +38044 521 35 13; Golovkonata@ukr.net

Golovko Nanaliya Ivanivna – Ukraine, Kiev, Ph. D., Associate Professor, Associate Professor of Pedagogics Chair of Psychology Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Contact information: +38044 521 35 13; Golovkonata@ukr.net

УДК 37.013.3

М. Жиленко, канд. пед. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ МЕТОДОЛОГІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ СИТУАЦІЇ

В статті розглянуто можливості врахування суб'єктивного фактору навчання як тенденцію підвищення ефективності підготовки до професійної діяльності. Досліджуються умови, що необхідно створити у навчальному закладі для подолання розриву між навчальною і практичною діяльністю. Відбувається пошук механізмів подолання протиріччя між фронтальною освітою, яку пропонує курсова система і індивідуальними сенсами освітньої діяльності студента, що має складати основу підготовки випускника до діяльності в рамках проектно-технологічно типу організаційної структури сучасного суспільства. Спираючись на теорію "продуктивної освіти", пропонується оптимізувати освітній процес, використовуючи модель "індивідуального освітнього проекту" студента.

Ключові слова: теорія продуктивної освіти, професійні компетентності, рівні методології діяльності, індивідуальний освітній проект, тип організаційної культури.

Постановка проблеми. Одним з центральних завдань, яке покликана вирішити реформа вищої освіти в Україні є визначення концепції і вибір шляхів перебудови вищої школи з урахуванням необхідності інтегруватися у Європейський простір вищої освіти. Адже від підвалин, які закладені у її фундамент, залежить майбутнє нашої держави, можливість здійснювати незалежний вибір у вирішенні внутрішніх і міждержавних проблем. Сьогодні вченими і практиками в Україні ведеться детальна розробка концепції, шляхів оптимізації структури, основних складових, технологій навчання у вищій школі. І хоча вона вимагає перевірки, очевидно, що основні її елементи ґрунтуються на положеннях, які вже пройшли випробування у вітчизняній та зарубіжній практиці. В основі реформи вищої освіти лежить перебудова процесу і результату засвоєння систематизова-

них знань, умінь, навичок, досвіду пізнавальної діяльності, інших відомих способів діяльності, емоційно-ціннісних ставлень, які необхідні різним категоріям фахівців для здійснення професійної діяльності. Тому проектування структури вищого навчального закладу і розробка технологій навчання мають визначитися діяльністю, для якої фахівець готується. У вітчизняній вищій школі зміст підготовки задається заздалегідь спроектованою організаційною системою з урахуванням прогнозу розвитку самої діяльності за фахом, спеціалізацією, кваліфікацією, які в свою чергу залежать від засобів і способів, що використовуються у професійній діяльності. З цього випливає, що навіть якщо буде в усіх деталях розроблена модель особистості спеціаліста, що вміщує в собі кваліфікаційні характеристики (у вигляді опису досвіду спеціаліста), психограми (у вигляді ви-

значених вимог до інтелектуальних, емоційних, вольових властивостей); визначена дидактична система і технологія навчання – все одно центральним залишиться теоретичне обґрунтування, розробка найбільш досконалих форм і методів професійної підготовки, активізації усіх ланок навчально-виховного процесу, мобілізації зовнішніх і внутрішніх ресурсів цієї системи. Але навіть такий підхід не гарантує успіху – тому, що сьогодні в найбільш розвинених країнах відбувається перехід до технологічного суспільства, структурованого за принципом комунікативності і професійних відношень в рамках проектно-технологічного типу організаційної культури. Він вимагає підготовки фахівців, здатних створювати проекти, що будуть успішними у конкурентному середовищі і за масштабністю мати рівень від місцевого до загальносвітового. Проекти і програми сьогодні носять масовий характер і виникає питання, як їх обслуговувати. Жодна теорія, жодна професія не зможуть забезпечити увесь технологічний цикл. Як готувати фахівців в рамках проектно-технологічної культури. Якими особистісними характеристиками, професійними компетентностями вони мають володіти, а головне, як готувати їх до діяльності, яка виходить за рамки професіограм і психограм, взагалі будь-яких стандартів. Для оптимізації процесу, змісту і результатів освіти, включення їх у систему загального проекту фахівець повинен володіти методологією діяльності на всіх рівнях: філософському, загальнонауковому, конкретна науковому і технологічному. І оволодіти такою методологією студент може тільки у діяльності. Отже, навчальна діяльність у вищому закладі освіти має бути побудована як проектна. Освітня програма підготовки у вузі має бути проектом, метою якого є набуття випускниками компетентностей, передбачених майбутньою діяльністю. Таким чином, постає проблема організації навчальної роботи у вузі, яка дасть можливість підготувати випускника, здатного до діяльності в рамках проектно-технологічної організації культури суспільства [1].

Важливим резервом підвищення ефективності підготовки до професійної діяльності є врахування суб'єктивного фактору навчання, опора на індивідуальні особливості тих, хто навчається. Будь-який навчальний або виховний вплив, що реалізується в стінах вищого навчального закладу, повинен мати свою адресу, конкретного суб'єкта, до якого він звернений. У протилежному випадку діяльність студентів і викладачів буде проходити по власним законам, а ефективність впливу, що здійснюється в рамках навчально-виховного процесу набуватиме формального характеру. Коли ж система зовнішніх впливів спирається на власну активність тих, хто навчається, її результативність збільшується багаторазово [2].

Стратегія сучасної вузівської підготовки базується на визнанні основних діючих сторін (викладач-студент) у якості рівноправних партнерів спільної діяльності. А це, в свою чергу, передбачає не пригнічення однієї індивідуальності іншою, жорстке декларування цілей і способів цієї взаємодії, а гнучку взаємоадаптовану тактику, що позитивно корелює з базовими психологічними характеристиками кожної із сторін. В рамках вузу це особливо важливо у тому сенсі, що процес професійної підготовки з одного боку покликаний сформувати особистість творчу, здатну до саморозвитку, а з іншого (в умовах існуючих на сьогодні освітніх стандартів) являє собою підведення тих, хто навчається під необхідний суспільству стандарт (модель фахівця, яка сформована в його освітньо-кваліфікаційній характеристиці), виражений у системі нормативних вимог. Ця нормативність має охоплювати не тільки результати, а й характер, зміст, методику, організацію поточної (навчальної) діяльності.

В національній доповіді "Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна" наголошується, що за оцінками Всесвітнього економічного форуму основними показниками конкурентоспроможності національних систем освіти є: якість освітньої системи; якість математичної освіти; якість навчальних закладів з підготовки управлінців; сприйнятливості наукових інститутів до інноваційних змін; розповсюдженість систем перепідготовки персоналу; наявність професійних управлінців; якість науково-дослідних інститутів; сприйнятливості науковців та інженерів до інноваційних змін. Це ще раз підтверджує необхідність врахування особистісних характеристик суб'єктів професійної діяльності на усіх етапах їх підготовки.

Аналіз місця України у рейтингу конкурентоспроможності в контексті відповідності освітньої системи вимогам інноваційних змін свідчить про її значне відставання від розвинених країн за всіма показниками. Зокрема, за рівнем сприйнятливості до інновацій науковців та інженерів спостерігається таке відставання (4,6 бали порівняно з 6,0 у Фінляндії, 5,8 – у США, 6,1 – у Сінгапурі). Щодо розвиненості систем навчання персоналу, що є основою формування системи безперервної освіти, то бальна оцінка України за цією складовою майже вдвічі менша від країн-лідерів (Фінляндії, США, Швеції, Сінгапуру, Німеччини) [5].

У вітчизняній системі вищої освіти за роки незалежності відбулися певні зміни, що відповідали засадам Болонської декларації:

1) введено ступені бакалавра і магістра; (з видачею додатку до диплому європейського зразка);

2) введено систему циклів вищої освіти (отримання повної вищої освіти – кваліфікації магістра – неможливо без завершення першого циклу – бакалаврату);

3) запроваджено кредитний вимір трудомісткості навчальних дисциплін);

4) розширюється співпраця із закордонними навчальними закладами в галузі навчання і досліджень.

З метою приєднання до Болонського процесу в Україні було розроблено низку нормативно-правових актів для удосконалення системи вищої освіти, зокрема, було введено перелік кваліфікаційних рівнів спеціалістів, введено "Національну рамку кваліфікацій".

З 2008 року в Україні діє програма "Компас", яка вперше визначила рейтинг ВНЗ серед роботодавців. Необхідно відзначити, що кількість абітурієнтів, які обирають престижні спеціальності, збільшується за рахунок ВНЗ державної і недержавної форм власності. Недержавні заклади, що намагаються отримати ліцензії на право здійснювати освітню діяльність та видачі документів про освіту спеціалізуються в основному на навчанні студентів за спеціальностями, що користуються попитом у сфері бізнесу (менеджмент, маркетинг, банківська справа, економіка, юриспруденція). При цьому не завжди враховуються довгострокові тенденції попиту та пропозиції, що в майбутньому може призвести до зростання напруженості на ринку праці України. Частка спеціалістів, підготовлених за галуззо знань "економіка, комерція та підприємництво", в загальній чисельності випускників ВНЗ постійно збільшується. Багаторазові спроби реформувати вищу освіту не мали цілісного, системного характеру. Необхідно розглядати в єдиному комплексі сектори, які виробляють суспільні блага, товари і послуги та сектори, які готують для цього фахівців і проводять наукові дослідження. У свою чергу, в процесі прогнозування тенденцій соціально-економічного розвитку країни на середньострокову перспективу мають бути враховані прогнозовані потреби ринку праці, узгоджені з обсягами державного замовлення на підготовку фахівців.

Разом з тим, аналіз якості підготовки у вищих навчальних закладах показує, що тільки у 20-25% випускників рівень професійної підготовки відповідає сучасним вимогам. Більше того, необхідно собі чітко уявляти, що випускник вузу частіше всього це лише основа для формування спеціаліста-професіонала. Тому необхідне вироблення системи і механізмів контролю, вдосконалення всього складного процесу професійного становлення випускника вузу (що включає в себе професійну орієнтацію, відбір, динаміку професійного навчання і післявузівську діяльність) [6]. Процес цей нероздільний, але найбільш складна його частина (де найчастіше відбувається такий розрив) пов'язана з початком післявузівської діяльності. Можна навести багаточисельні приклади, коли випускники, які мають однаковий середній бал, чи навчальний рейтинг, показували абсолютно різний рівень у практичній професійній діяльності. І природно, така ж оцінка давалась рівню підготовки фахівця у вузі. Адже система дій і поведінки виступає достатньо обґрунтованим критерієм рівня професійної підготовки.

Мета і завдання даної статті, таким чином, полягають у дослідженні тенденцій розвитку методології навчальної діяльності студентів в сучасній освітній ситуації, з'ясуванні умов, які необхідно створити у навчальному закладі для подолання розриву між навчальною і практичною діяльністю, пошук механізмів подолання протиріччя між фронтальною освітою, яку пропонує курсова система і індивідуальними сенсами освітньої діяльності студента, що лежить в основі підготовки випускника до діяльності в професійно визначальних ситуаціях в рамках проектно-технологічного типу організаційної структури сучасного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ця виникла не сьогодні. Тією або іншою мірою вона досліджувалась і теоретично і практично. Ґрунтовні дослідження проведені вченими України, інших країн щодо вивчення різних аспектів підготовки до діяльності, адаптації і професійному становленню випускників вузів. Серед них можна виділити низку напрямків, але нас цікавить один з них – вивчення і профілактика утруднень, з якими стикаються випускники. Цими проблемами займалися і займаються Ананьєв Б.Г., Кузьміна Н.В., Русалінова Н.В. Зокрема, в акмеологічній теорії продуктивної освіти Н.В.Кузьминої реалізується індуктивний підхід, який ґрунтується на основі узагальнення багаторічних досліджень (біля 2000 кандидатських і докторських дисертацій) у сфері освіти, які базуються на таких постулатах:

1. Освіта є головним "фундаментом" сучасної культури, науки, техніки, духовного і матеріального виробництва, а також усталеного розвитку суспільства. Необхідна загальна теорія освіти, яка ігнорує підпорядкованість окремим міністерствам і відомствам, щоб підвищити її якість.

2. Освіта є головним засобом розвитку людини протягом життя, з раннього дитинства і впродовж усієї професійної діяльності. В системі освіти розроблені видатні теорії, що забезпечують підготовку в конкретних галузях, але сама освіта не має загальної теорії.

3. Викладачі – суб'єкти освітньої діяльності, що здійснюють її цілі, – носії навчальної інформації, що використовують засоби освітньої комунікації. Якщо дослідити ознаки майстерності (немайстерності), умови, фактори, стимули, що сприяють і утруднюють досягнення вершин продуктивності і професіоналізму, то можна прийти до створення загальної теорії продуктивної освіти.

4. Критерієм якості діяльності викладача, його мистецтва, майстерності і творчості є результати у "духовному" продукті і розвитку тих, хто навчається – психічних новоутвореннях у їх особистості, діяльності, індиві-

дуальності, що забезпечують розвиток готовності перейти до наступної системи навчання або до самостійної виробничої діяльності

5. Теорію продуктивної освіти можна створити тільки спираючись на дані "багатоповерхових" вимірів рівнів продуктивності суб'єктів утворюючої діяльності у різних сферах, підготовку до входження у які і до діяльності в яких здійснюють виховні або навчальні заклади основних освітніх маршрутів: педагогічного, акмеологічного, акмеовиробничого [3].

Одним з таких "рівнів продуктивності", на якому можна оптимізувати діяльність в рамках кожного з вказаних маршрутів є врахування відношень співпадання, або розходження об'єкт-суб'єктного сенсу подій, що передбачаються технологіями навчального процесу у вузі.

Останнім часом в педагогічних дослідженнях став широко застосовуватися компетентністний підхід. Відповідно до нього при розгляді підготовки майбутнього фахівця необхідно виходити з сучасного розуміння його професійної компетентності і майстерності.

Виклад основного матеріалу. Формування професіоналізму має відбуватися з опорою на принципи науковості, безперервності, систематичності, єдності теоретичної і практичної підготовки. Фундаментальна підготовка фахівця є не ціллю, а засобом, її необхідно узгоджувати з вимогами майбутньої діяльності. Це – принцип фундаментальності [4].

Проблему готовності студентів до взаємодії в рамках професійної діяльності необхідно розглядати з позиції цілісної особистості, враховуючи при цьому роль мотивів і психічних процесів. Готовність як якість і як стан, головним чином, обумовлюється сталими мотивами і психічними особливостями, властивими конкретній особистості. Складність процесу формування готовності полягає у тому, що успіх діяльності не гарантується простим переносом вироблених раніше якостей і станів в нову ситуацію. Важливим показником готовності є як процес набування знань, професійної самостійності під час навчання у вузі, так і процес адаптації до успішної професійної діяльності. В рамках кредитно-модульної системи відбувається технологізація навчального процесу, що вимагає обов'язкового розуміння й прийняття його логіки з боку тих, хто навчається.

Як відомо, технологія навчання включає цілісний процес постановки цілей, постійне оновлення навчальних планів і програм, тестування альтернативних стратегій і учбових матеріалів, оцінювання педагогічних систем в цілому і змінення цілей наново, як тільки стає відомою інформація про ефективність системи.

В ході проведеного дослідження на факультетах психології, юридичному, фізичному, інституті філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка було з'ясовано, що студенти часто протиставляють зовнішнім вимогам свою логіку поведінки. Включаючись в систему професійної підготовки, вони виробляють власну концепцію, всередині якої (за самих різних причин) можуть реалізовуватись відношення співпадання, або розходження об'єкт-суб'єктного сенсу подій, що відбуваються. З урахуванням визначеної нами етапності в формуванні особистості, планування навчальної діяльності на основі загальної періодизації розвитку студента під час навчання [2], ми знайшли низку розходжень у студентів при визначенні основних компонентів структури діяльності і відслідковуванні форм їхньої об'єктивації: а) у нормативному вигляді, що завданий ззовні, апріорному для людини, що включена у даний процес, та б) у фактично реалізовуваних способах діяльності, що визначаються внутрішніми (психологічними) причинами, які склалися на основі життєвого досвіду (за станом на кінець навчання на 3 курсі бакалаврату, 1 курсі магістратури). З'ясувалось, що завдана

структура навчального процесу (кількість, найменування і назва навчальних предметів) має суттєві розбіжності у суб'єктивній її проекції (динамічній моделі, що склалася у свідомості студентів). У системі ставлень студентів значна частина навчальних предметів взагалі не сприймається як професійно необхідна. Багато студентів розуміють професійну необхідність тільки тих предметів, які прямо відносяться до прямої (профілю) підготовки. Предмети, що додають опосередкований внесок в професійну підготовку (формують світогляд, озброюють методологією пізнання і т.д.) виявляються менш значущими. Попадає в число таких, що відкидаються і низка дисциплін з розділу професійної підготовки, проектування яких на структуру професійної діяльності виявилось для студентів складним. Це свідчить про те, що багато хто розуміє професійну підготовку у вузі як процес оволодіння певним обсягом знань, які прямо співвідносяться зі змістом майбутньої професійної діяльності. Поза зоною їхнього актуального сприйняття виявляються такі зовнішні напрямки професійного становлення, як формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних здібностей і можливостей, формування творчого мислення і широкого кругозору, оволодіння процедурами наукового дослідження його методологічним апаратом, формування міжпредметних навичок і умінь та багато іншого. А саме ці характеристики, як було зазначено вище, і складають основу успішної діяльності в проектно-технологічному типі організаційної культури сучасного суспільства.

Звідси, суб'єктивні моделі навчання будуються на основі поверхового проникнення студентів у сутність навчально-виховного процесу вузу, його складних зав'язків зі структурою професійної підготовки. Результати дослідження показали, що структура діяльності, що задається студентам суттєво не співпадає з прийняттям ними професійного сенсу подій що відбуваються. Розподіл учасників дослідження в залежності від ступеня відповідності суб'єктивних моделей навчального процесу об'єктивно заданій моделі здійснювався шляхом розрахунку співвідношення суми балів, проставлених кожним студентом усієї сукупності предметів до максимально можливої величини. (тобто до того ідеального випадку, коли всі предмети оцінені максимальним балом). Були складені таблиці, графіки, аналіз яких показав, що існують істотні розходження між завданою логікою професійної підготовки і її суб'єктивним прийняттям. Більше того, динаміка їхніх змін від курсу до курсу вказує на тенденцію до погіршення. Звідси неминуче, що індивідуальні стратегії діяльності, що приймаються студентами, навіть за інших сприятливих умов (задоволеність вибором професії і організацією праці у вузі, якістю викладання і т.д.) не охоплює весь навчальний процес на необхідному рівні активності. Частина навчальних предметів вивчається не на професійну перспективу, а для поточних навчальних цілей (наприклад отримати високу оцінку, покращити свій рейтинг, щоб отримати стипендію, уникнути нарікань з боку куратора, декана тощо). Пряме декларування викладачем важливості і професійної необхідності окремих навчальних предметів практично не впливає на систему ставлень студентів до навчальної діяльності в звичайних умовах. Щоб змінити такий стан речей необхідно, щоб кожний студент мав можливість створити систему навчальної діяльності через призму формування особистісних характеристик, необхідних для майбутньої професійної діяльності, що має сприяти переходу від позиції пасивного виконавця зовнішніх вказівок до саморегуляції своєї життєдіяльності у відповідності з прийнятими соціальними і особистими цілями. Курсова система, в рамках якої відбувається підготовка зараз, цим вимогам не відповідає. Побудова освітніх програм, навчальних планів з

урахуванням сьогоденних вимог, для студента, який свідомо намагається проектувати свій життєвий шлях, в кращому випадку дає можливість отримати академічну кваліфікацію. При цьому ВНЗ, як правило, не створює комфортні умови для опанування дисциплін, які не входять в перелік обов'язкових для отримання академічної кваліфікації. В іще гірших умовах опиняються студенти, які в рамках академічної мобільності опановують частину освітньої програми в інших вузах, зокрема за кордоном.

Таким чином, при складанні навчальних планів, виборі технології навчання необхідно створювати організаційно-педагогічні умови, які дозволять:

а) усвідомлювати студентові себе, як особу, що включена в об'єктивний процес, який надає можливість творчо підходити до побудови маршруту власної освітньої діяльності;

б) усвідомлювати свій рівень оцінки подій, що відбуваються всередині системи і у випадку невідповідності досягнутого рівня аналізу і виділених критеріїв таким, що об'єктивно вимагаються, намагатися піднятися до рівня теоретичних узагальнень, шукати адекватну характеристику цих подій і методи їх аналізу;

в) усвідомлювати умови, в яких відбувається діяльність, оцінюючи їхню відповідність поставленим завданням і, у випадку розходження, намагатися змінити або ці умови, або спосіб організації навчальної діяльності у бажаному напрямі;

г) перебудовувати свою діяльність, поведінку і спосіб життя у відповідності із зрозумілим і прийнятним ідеалом доцільного для системи способу самореалізації.

Створення таких умов в рамках кредитно-модульної системи організації навчального процесу на основі предметної (а не курсової, як це має місце зараз) системи дозволить студенту свідомо формувати вибірково складову при отриманні освіти за відповідним напрямом підготовки і, що важливіше, свідомо обирати зміст освіти на етапі спеціалізації в рамках здобуття освітнього рівня, починаючи з бакалавра.

Очевидно, що перехід до предметної системи, як основи опанування освітніх програм пов'язаний з багатьма чинниками: економічними, кадрового забезпечення, планування і організації навчального процесу і в найближчій перспективі, принаймні в вузах державної власності, використовуватись не буде. Чи є можливість в рамках існуючої системи оптимізувати освітню діяльність здобувачів вищої освіти? Для цього необхідно, щоб сучасний освітній процес був багатоваріантний і мав суб'єктивну спрямованість. Це дасть можливість створити умови для формування і розвитку у здобувача вищої освіти компетентності, як здатності вирішувати багатоманітні життєві, освітні і професійні завдання. Організація педагогічної допомоги на етапі прийняття і реалізації студентом вирішення задачі і отримання в ході даного процесу необхідних для цього знань є особливо складною. З одного боку цей етап являє собою самостійну автономну діяльність студента і в той же час цей суб'єкт ще тільки вчиться вирішувати поставлені завдання. Одним із напрямків вирішення такого протиріччя може стати інноваційна організація освітньої діяльності, зокрема, через проектування посібників особливого типу, що ініціюють і підтримують студента в рішенні задач організації процесу власної освіти. В таких дидактичних посібниках має знайти відображення:

- наочне моделювання освітньої діяльності в узагальненому освітньому маршруті;

- виділення взаємозв'язків і взаємозалежностей у вирішенні завдань освітньої діяльності як основна умова успішної реалізації освітнього маршруту;

- забезпечення можливості накопичення досвіду вирішення освітніх завдань. Сприяння в засвоєнні алгоритмів

тму їх вирішення в умовах індивідуального (а не фронтального) стиля діяльності;

- організація індивідуальних форм самостійної діяльності здобувача вищої освіти, забезпечення можливості індивідуального вибору завдань, варіанта їх рішення, що призводить до проектування і реалізації індивідуального освітнього маршруту.

В якості прикладу освітнього документу, що відповідає вищеперерахованим вимогам, можна розглядати документ з можливою назвою: "Індивідуальний освітній проект, як етап життєвої самореалізації (П. І. Б. студента)" (ІОП), який створюється на основі освітньої програми відповідного рівня вищої освіти і, крім переліку предметів, логіки побудови освітнього процесу містить завдання із самодіагностики і самоінформування. Таким чином, студент прогнозує послідовність оволодіння змістом навчання, змістом освіти, змістом, логікою оволодіння ключовими і спеціальними компетентностями. Проектування такого документу, як комплексу послідовних завдань дасть змогу здійснити самодіагностику і самоінформування відносно:

- своїх освітніх досягнень;
- сенсів своєї освіти;
- своїх можливостей і перспектив;
- розглянути свою освітню діяльність як етап проекту життєсмислової самореалізації.

Вибір даної назви підкреслює головне завдання – підготовку до самореалізації в рамках проектно-технологічного типу організаційної культури сучасного суспільства. Окреслене в "Освітньому проекті" коло проблемних ситуацій і способи їх презентації дозволять студенту самостійно включитися, як в освоєння способів вирішення освітніх завдань, так і безпосередньо в їх вирішення, проектуючи і реалізуючи, тим самим, індивідуальний освітній маршрут.

ІОП дозволяє зорієнтуватися у змісті, способах, середовищі освіти, визначаючи спрямованість можливих варіантів рішення завдань, що виникають в процесі освітньої діяльності, надаючи студенту право вибору варіанту, що найбільш відповідає індивідуальним освітнім запитам і потребам. Функції ІОП полягають в ініціюванні самостійних проявів студента:

- у виборі освітніх завдань, що цікавлять студента і які складаються в індивідуальний освітній маршрут;
- у виборі можливих варіантів вирішення завдань;
- у пошуку необхідної для вирішення індивідуальних освітніх завдань інформації;
- в оцінці власних особистісних, освітніх і професійних досягнень, в аналізі проектування і реалізації етапів освітнього маршруту і його рефлексії;
- в налагодженні особистісних і ділових контактів, у взаємодії з викладачами і іншими студентами.

Обрана форма дозволяє студенту вести своєрідні щоденникові записи, тобто створювати освітнє і професійне портфоліо. Зміст ІОП визначається, виходячи з провідних типів освітніх завдань і орієнтується на студентів будь-якого курсу і форми навчання.

Модель узагальненого освітнього маршруту може бути побудована, як низка груп освітніх завдань, що сформульовані від особи студента як проблемні питання:

- Я і мій освітній маршрут.
- Я і мій освітній процес.
- Я і навчальні предмети.
- Я та інші учасники освітнього процесу.
- Я і мої освітні можливості.

Зміст першого розділу "Я і мій освітній маршрут" вміщує завдання перспективної і стратегічної спрямованості. Їх вирішення пов'язано:

- з осягненням студентом загальних суб'єктних смислових орієнтирів в освітньому просторі, які виникають

як результат самопізнання своїх освітніх потреб, мотивів отримання освіти; рефлексії вибору освітнього закладу; освітньо-професійної програми; прогнозування бажаних освітніх результатів і професійних запитів;

- із здійсненням вибору стратегії реалізації освітнього маршруту у пропонованих освітніх умовах, що ґрунтується на отриманні і аналізі інформації про особливості обраної освітньо-професійної програми, потенціалі майбутнього освітнього ступеню, академічної і професійної кваліфікації, перспективах і можливостях роботи за професією і подальшої освіти.

Необхідність об'єднання завдань в одну групу пов'язана з наданням, таким чином студенту можливості здійснити усвідомлений, заснований на особистісних потребах і смислах вибір типу освітнього маршруту. Запропонована послідовність завдань визначає спрямованість їх вирішення: від питань загального сенсу освіти і загального орієнтування в ній – до конкретизації на цій основі цілей і шляхів реалізації освітнього маршруту.

В змісті другого розділу "Я і мій освітній процес" представлені завдання, що конкретизують проблемні ситуації на освітньому шляху. В основі їх виділення актуальна для студента часова логіка організації освітнього процесу у ВНЗ. Вирішення даної групи завдань дозволить студенту:

- обрати певну тактику суб'єктної реалізації стратегії індивідуального освітнього маршруту;
- організувати різноманітні види навчальної, навчально-професійної і учбово-дослідницької діяльності;
- планувати і організовувати власний освітній процес, оцінювати його результативність.

ІОП забезпечує, таким чином, підготовку студента до виникнення в освітньому процесі проблемних ситуацій і їх вирішення. Вибір завдань являє собою намагання поєднати в освітньому маршруті різних маршрутних орієнтирів. Таким чином, освітній процес розгортається перед студентом не тільки у звичній конструкції (семестр – семіна – канікули), але і визначає:

- найважливіші етапи освітніх виборів (елективного курсу, проблеми наукової роботи, варіанту освітнього маршруту);
- найбільш важливі періоди безпосереднього професійного становлення (практикуми, практичну підготовку);
- новоутворення і відмінності кожного семестру навчання і можливі освітні досягнення.

Включення студента у процес розуміння значущості і неповторності кожного семестру, курсу навчання може розглядатися як сприяння в прийнятті маршруту освітньо-професійного орієнтування, оскільки ІОП виділяє найбільш актуальні для кожного відрізка навчання завдання.

Зміст третього розділу ІОП "Я і навчальні предмети" орієнтований на вирішення студентом освітніх завдань, пов'язаних з організацією власної освітньої діяльності в процесі вивчення освітніх дисциплін. Результат вирішення завдань даного розділу забезпечує можливість включення предметного змісту, що вивчається в процес особистісно-професійного становлення, визначення сенсу і відношення до предмета і вибору у відповідності з цим способів його вивчення. Постановка завдань даної групи дозволяє студенту самостійно оцінити як власні навчальні досягнення в контексті суб'єктної позиції, що реалізується, так і виділити роль і місце навчальної дисципліни в загальному процесі власної освіти.

Освітні завдання четвертого розділу "Я та інші учасники освітнього процесу" орієнтовані на вирішення ситуацій спілкування і взаємодії, що виникають в освітній діяльності студента. Їх вирішення допомагає студенту організувати взаємодію в студентському середовищі в навчальній і позанавчальній діяльності, процес суб'єкт-

суб'єктною взаємодією з викладачами. Виділення даної групи має особливе значення, так як взаємодія є основним інструментом опанування досвідом людських стосунків, що є основою успішної участі в проектній діяльності.

Заключна частина ІОП "Я і мої освітні можливості" дозволяє студенту оцінити динаміку розвитку особистісних і професійних якостей в період отримання освіти. В якості інструментарію використовуються педагогічні і психологічні методи вивчення особистості. Вирішуючи завдання цього розділу, студент опановує здатність отримати достовірні дані діагностики і на їх основі визначати ефективність власного розвитку і вплив на цей розвиток умов освіти.

Висновки. Таким чином, змістове наповнення кожного розділу дасть можливість в рамках фронтальної освіти при курсовій системі навчання, внести особистісний сенс освітнього маршруту в діяльність кожного студента. Перевести мотивацію освітньої діяльності у внутрішню площину і, таким чином, перевести її (діяльність) з репродуктивного на продуктивний рівень.

Контури і зміст запропонованої моделі можна вважати гіпотезою, але її висунення ґрунтується на багаторічних дослідженнях, а перевірка і підтвердження допоможе вирішити проблему, що гальмує освітні реформи в Україні – протиріччя між курсовою системою організації освітнього процесу у вищій школі і індивідуалізацією освітнього процесу, що забезпечує предметна система.

N. Zhylenko, Ph. D., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF METHODOLOGY OF STUDENTS' LEARNING ACTIVITY IN MODERN EDUCATIONAL SITUATION

The possibility of incorporation of subjective factor of learning as the trend of increase of the efficiency of training for professional activities is reviewed in the article. The conditions that are needed to be created in educational institution for overcoming the gap between learning and practical activities were studied. It is made a search for mechanisms to overcome the contradiction between front-education offered within coursework system and the individual meanings of student's educational activity that should form the basis for graduate training for the activities under the project and technological type of organizational structure of modern society. Basing on the theory of "productive education" it is proposed to optimize the educational process, using the model of "individual educational project" of student, which allows to navigate in the educational content, methods, environment, determining the orientation of the possible options of solving tasks that arise within educational activities, providing students with the right to choose the option suitable to individual needs. The model of generalized educational route can be constructed as a series of groups of educational tasks formulated by the student as a problem issues: Me and my educational route; Me and my learning process; Me and my learning subjects; Me and other participants of the educational process; Me and my educational opportunities.

Keywords: theory of productive education, professional competence, levels of methodology of activity, individual educational project, type of organizational culture.

Н. Жиленко, канд. пед. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕТОДОЛОГИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ В СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИТУАЦИИ

В статье рассмотрены возможности учета субъективного фактора обучения как тенденцию повышения эффективности подготовки к профессиональной деятельности. Исследуются условия, которые необходимо создать в учебном заведении для преодоления разрыва между учебной и практической деятельностью. Происходит поиск механизмов преодоления противоречия между фронтальным образованием, которое предлагает курсовая система и индивидуальными смыслами образовательной деятельности студента, который должен составлять основу подготовки выпускника к деятельности в рамках проектно-технологического типа организационной культуры современного общества. Опираясь на теорию "продуктивного образования", предлагается оптимизировать образовательный процесс, используя модель "Индивидуального образовательного проекта" студента.

Ключевые слова: теория продуктивного образования, профессиональные компетентности, уровни методологии деятельности, индивидуальный образовательный проект, тип организационной культуры.

Відомості про автора

Жиленко Микола Володимирович – Україна, м. Київ, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Контактна інформація: +38044 521 35 13, E-mail: colonel55@ukr.net

Жиленко Николай Владимирович – Украина, г. Киев, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики факультета психологии Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Контактная информация: +38044 521 35 13, E-mail: colonel55@ukr.net

Zhylenko Mykola Volodymyrovych – Ukraine, Kyiv, Ph. D., Associate Professor, Associate Professor of Pedagogics Chair of Psychology Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Contact information: +38044 521 35 13, E-mail: colonel55@ukr.net

Список використаних джерел

Жиленко М.В. Врахування рівня продуктивності суб'єктів професійної діяльності в організації навчального процесу. – Актуальні проблеми соціології, психології. Педагогіки: зб. Наук. Пр. / Київ нац. Ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. Логос, 2011. – Вип. 14. – 2012. – С. 187-193.

Жиленко М.В. Педагогічні умови вдосконалення професійної підготовки у вищому військовому навчальному закладі дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Микола Володимирович Жиленко. – Київ, 1994. – 151 с.

Кузьміна Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высш. шк., 1990.

Никифоров Г.С. Надежность профессиональной деятельности. – Спб.: изд-во С.Петербург. ун-та, 1996. 176 с.

Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010. – Національна доповідь. – Міністерство економіки України. – С. 46-47.

Климов Е.А. Пути в профессионализм: учебное пособие. М., 2003.

References

Zhylenko M.V. Vrachuvannya rivnya produktivnosti sub'ektiv profesijnoi diyal'nosti v organizatsii navchal'nogo protsesu. – Aktual'ni problemi sotsiologii, psikhologii. Pedagogiki: zb. Nauk. Pr. / Kiiv nats. Un-t im. Tarasa Shevchenka. – K. Logos, 2011. – Vip. 14. – 2012. – S. 187-193.

Zhylenko M.V. Pedagogichni umovi vdoskonalennya profesijnoi pidgotovki u vishhomu vijs'kovomu navchal'nomu zakladi dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Mikola Volodimirovich Zhylenko. – Kyiv, 1994. – 151 s.

Kuz'mina N.V. Professionalizm lichnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya. – M.: Vyssh. shk., 1990.

Nikiforov G.S. Nadezhnost' professional'noj deyatelnosti. – Spb.: uzd-vo S.Peterburg. un-ta, 1996. 176 s.

Tsilii Rozvitku Tisyacholittya. Ukraina – 2010. – Natsional'na dopovid'. – Ministerstvo ekonomiki Ukraini. – s. 46-47.

Klimov E.A. Puti v professionalizm: uchebnoe posobie. M., 2003

Надійшла до редколегії 05.10.15